

PRAVEDNOST POREZA

mr. sc. Marina KESNER-ŠKREB
Institut za javne financije, Zagreb

Pojmovnik*
UDK 336.2

Pravednost je jedno od temeljnih poreznih načela. Prema tom načelu porezi bi trebali biti pravedno raspoređeni na porezne obveznike. No poreze obično ni jedan porezni obveznik ne voli i uglavnom ih smatra nepravednima. Tako se porezni obveznici često ljute jer misle da osobe sličnog dohotka ili imovine plaćaju manji porez od njih. Zato se gotovo svi slažu da porezi trebaju biti pravedniji. No mnogo je nesporazuma oko toga što pravednost zapravo znači. Naime, ako se složimo da je potrebno prikupiti poreze da bi smo zauzvrat od države dobili neka dobra i usluge, tada moramo biti svjesni da netko te poreze mora snositi. No veliko je pitanje kako teret poreza mora biti raspodijeljen na porezne obveznike, odnosno tko treba platiti više, a tko manje poreza. Obično se spominju dva kriterija: **kriterij koristi i kriterij mogućnosti plaćanja**.

1. **Kriterij koristi** jedan je od kriterija prema kojemu se vrednuje pravednost nekog poreza. Prema tom kriteriju, pravednim se smatra da visina plaćenog poreza bude proporcionalna koristima dobivenim od države, tj. što se više usluga od dr-

žave dobiva, to se više poreza treba platiti. Taj se kriterij npr. primjenjuje na poreze na benzin, čija je isključiva namjena u većini zemalja održavanje cesta. Naime što se ljudi više voze, više uništavaju ceste, ali zato plaćaju i veće poreze na benzin. Većina ljudi smatra kako je takav porez pravedan. No kako taj kriterij pravednosti primijeniti na plaćanje poreza za usluge za korištenje javnih škola, bolnica ili knjižnica? Oni koji koriste više javnih usluga (liječničke usluge u javnom zdravstvu, javne škole i fakultete i sl.) trebali bi platiti i više poreza. No najveći korisnici takvih usluga obično su siromašni građani koji ne mogu platiti visoke poreze za javne usluge kojima se koriste. Bogatiji građani imaju dovoljno novca da plate privatne usluge zubara, liječnika ili da svoju djecu šalju u privatne škole, pa bi oni, prema tome, morali plaćati manje poreze za javne usluge školstva i zdravstva. No takav se porez, koji više plaćaju siromašni, a manje bogati, uglavnom smatra nepravednim. Zato je teško u praksi primijeniti kriterij korisnosti jer bi prema njemu siromašni morali plaćati visoke poreze. Zbog toga se takve javne usluge gotovo uvijek financiraju iz op-

---

* Primitljeno (*Received*): 8.7.2002.

Prihvaćeno (*Accepted*): 27.8.2002.

ćih poreznih prihoda, a ne pristojbama izravno vezanima za korištenje tih usluga.

2. Drugi kriterij procjene pravednosti poreza naziva se **kriterijem mogućnosti plaćanja** a podrazumijeva plaćanje poreza prema mogućnostima poreznog obveznika. Potom razlikujemo dva oblika primjene tog kriterija: okomitu pravednost i vodoravnu pravednost. Prema okomitoj pravednosti, porezni obveznici s većom platežnom sposobnošću plaćaju i više poreza. Prema vodoravnoj pravednosti, porezni obveznici sličnih platežnih mogućnosti plaćanja moraju platiti slične iznose poreza. Iako je takvo poimanje pravednosti široko prihvaćeno, njegova primjena u ocjeni pravednosti poreznog sustava nije nimalo jednostavna.

Okomita pravednost

Prema tom kriteriju bogati bi trebali platiti više poreza jer imaju veće mogućnosti plaćanja. No koliko bi više oni trebali platiti? Mnoge su rasprave vođene upravo o tom pitanju. Pokušat ćemo taj problem ilustrirati (vidi tablicu).

U *svim* primjerima navedenim u tablici porezni obveznici koji imaju viši dohodak plaćaju i veće apsolutne iznose poreza.

No udjeli (postoci) dohotka koji oni izdaju za poreze uvelike se razlikuju. Tako je u prvom primjeru porez proporcionalan jer svi porezni obveznici plaćaju jednak postotak dohotka. U drugom slučaju sustav je regresivan jer bogatiji, iako plaćaju veći apsolutni iznos poreza, plaćaju manji postotak dohotka nego siromašni. U trećem trećem primjeru porez je progresivan jer bogati plaćaju veći postotak dohotka u obliku poreza nego siromašni. No koji je od ta tri primjera najpravedniji? Nedvojbenog odgovora nema.

Vodoravna pravednost

Prema vodoravnoj pravednosti, slično imućni bi ljudi također morali platiti slične iznose poreza. No po čemu su dva porezna obveznika slična? Različiti porezni obveznici žive u različitim obiteljskim uvjetima. Na primjer, mnoge obitelji imaju jednak dohodak, no neke imaju djecu, a druge ih nemaju. Je li onda pravedno obje obitelji oporezivati jednakim porezom ili je pravednije dati poreznu olakšicu obiteljima s djecom? Mnoge obitelji nisu svojevrijedno ostale bez djece i smatraju da ih zato ne treba jače oporezivati, to prije što oni putem poreza ne bi trebali plaćati škole, vrtiće, rodilišta i sl. kojima se i ne koriste. A

Dohodak	Proporcionalni porez		Regresivni porez		Progresivni porez	
	Iznos poreza (kn)	Porez kao postotak dohotka	Iznos poreza (kn)	Porez kao postotak dohotka	Iznos poreza (kn)	Porez kao postotak dohotka
50.000	12.500	25	15.000	30	10.000	20
100.000	25.000	25	25.000	25	25.000	25
200.000	50.000	25	40.000	20	60.000	30

(Mankiw, 1998;250)

mnogi će roditelji s pravom reći da djeca koštaju i da zato obitelji s djecom treba manje oporezivati.

Na kraju valja naglasiti da nema optimalne pravednosti. Svako društvo u političkom procesu glasovanjem o pojedinim poreznim zakonima odlučuje koju razinu pravednosti za svoje građane želi postići. Pravednost je, kao i ljepota, relativan pojam.

LITERATURA

- Mankiw, Gregory N., 1998.** *Principles of Economics*. Fort Worth: The Dryden Press.
- Rosen, Harvey S., 1999.** *Public Finance*. Boston: Irwin McGraw-Hill.
- Zee, Howell H., 1995.** *Taxation and Equity*, in P. Shome, ed., *Tax Policy Handbook*. Washington: IMF.

